

FUNDACIÓ
GALA-SALVADOR DALÍ

El gran masturbador, 1929

Oli / tela, 110 x 150,5 cm

Signat i datat a l'angle inferior esquerre: «Salvador Dalí 1929»

Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, Madrid. Llegat Dalí

Obra emblemàtica de Salvador Dalí i una de les primeres pintures que es poden adscriure pròpiament a l'època surrealista de l'artista.

El surrealisme, moviment aparegut a França el 1924, va influenciar tant la literatura com les arts plàstiques, amb una incidència particularment forta en la poesia i la pintura. Hereu del dadaisme, del qual conserva el gust per la provocació, el surrealisme també es pot considerar fill espiritual del romanticisme i el simbolisme, amb els quals comparteix els valors, el lirisme, la nostàlgia malenconiosa i la fe en la capacitat de l'art per transformar el món. André Breton, pare d'aquest moviment i redactor del primer manifest surrealista (1924), proposa l'automatisme psíquic, mitjançant el qual es pretén expressar de paraula, per escrit o de qualsevol altra forma el funcionament real del pensament. El surrealisme es fonamenta en el món dels somnis i en el subconscient, cosa que l'emparenta amb la psicoanàlisi de Sigmund Freud.

A banda de les tradicions, els surrealistes subverteixen àdhuc els valors que les sustenten, constituint la seva pròpia galeria d'avantpassats i rehabilitant o exaltant poetes i artistes que havien estat menyspreats o bandejats en nom del bon gust. Desestimen tot allò que és clar, harmoniós, equilibrat i depurat i glorifiquen, per tant, tot allò hermètic, meravellós, híbrid i compost. Així, com podem llegir en el primer manifest, elaboren el seu propi arbre genealògic imaginari de la història de l'art, un arbre que té per branques principals Hieronymus Bosch, Bruegel el Vell, Arcimboldo i Francisco de Goya. Del romanticisme o, millor dit, del simbolisme en fan renéixer poetes marginats o oblidats, com Arthur Rimbaud i el comte de Lautréamont, que es converteixen en figures tutelars del moviment, però també altres com Gérard de Nerval, Jules Laforgue o Tristan Corbière. Divulguen a França l'obra dels romàntics alemanys i anglesos, sense oblidar tampoc altres pintors com ara Arnold Böcklin —sobretot la seva obra *L'illa dels morts*—, James Ensor o Odilon Redon. El museu Gustave Moreau esdevé lloc de trobada habitual per als surrealistes, com ho són així mateix els carrers en què les botigues d'estampes antigues i llibres de vell comparteixen espai amb els tarotistes. Però els surrealistes també trobaran inspiració en les arts primitives.¹

El gran masturbador, doncs, es pot inserir dins aquest període, atès que Dalí entra a formar part oficialment del moviment surrealista el 1929, any d'execució de la pintura. Realitzada a l'estiu del 1929, la tela s'exposa en la primera mostra personal que el pintor ofereix a París, a la galeria Goemans, amb el títol *Visage du grand masturbateur*.

Tant en aquest oli com en altres del mateix període, els diversos elements es col·loquen al voltant d'un horitzó que divideix l'espai en dues meitats desiguals, disposició que recorda les teles de Giorgio de Chirico. A la banda superior s'observa un cel blau i nítid, i a la inferior, un terreny àrid que de vegades es converteix en una platja. El rostre que dona títol al quadre el trobem a la zona central de la tela. Dalí ens ho explica d'aquesta manera: «Representava un gran cap, groc com la cera, molt vermelles les galtes, llargues les pestanyes i amb un nas imponent comprimit contra la terra. Aquest rostre no tenia boca, i en lloc de la boca hi havia enganxada una llagosta enorme. El ventre de la llagosta es descomponia i era ple de formigues. Algunes d'aquestes formigues corrien a través de l'espai que hauria hagut d'omplir la boca inexistent de la gran cara angoixada, el cap de la qual acabava en arquitectura i ornamentació estil 1900. El títol de la pintura era *El gran masturbador*».²

La part final del rostre es transforma en una arquitectura d'estil 1900 en la qual podem veure un bust femení amb els ulls tancats i un fragment d'un cos masculí. A la banda inferior de la tela observem tres grups de persones. En primer terme, una parella abraçada en què una de les figures és una roca antropomorfa; en segon terme, una silueta que sembla un home jove en actitud de caminar vers l'horitzó. L'últim grup se situa en darrer terme, molt i molt petit, i consta d'un nen acompanyat d'un adult. Totes aquestes figures, que projecten ombres molt clares i retallades sobre una superfície de terra resseca de color verd grisós, apareixen ubicades en un espai ambigu que recorda els espais poc profunds que construïa Joan Miró i en els quals, a partir de l'horitzó, les imatges semblaven flotar.³

El rostre d'*El gran masturbador*, però, no suposa cap novetat radical en l'obra realitzada per Dalí fins aquest moment. La primera vegada que el pinta, com explica el mateix mestre en la seva *Vida secreta*, és a *Els primers dies de la primavera* (1929), i encara el reprèn diverses vegades més en altres obres del mateix any, com ara *El joc lúgubre*, *L'enigma del desig*, *Els plaers il·luminats* o *Retrat de Paul Eluard*. Tanmateix, en cap d'elles no ocupa un lloc tan preminent com en la tela que comentem aquí ni rep el nom de «masturbador».

Si analitzem les diverses interpretacions que s'han fet d'aquesta obra, observarem que gairebé totes coincideixen a identificar el títol amb l'artista a causa de la semblança apreciable entre el pintor i el rostre groguenc.⁴ La majoria dels autors comparteixen la idea que la sexualitat de Dalí, fins a l'aparició de Gala, es basava gairebé exclusivament en l'onanisme. Si Dalí es retrata d'aquesta manera, podríem pensar que, de fet, està representant la seva sexualitat. De tota manera, el mateix Dalí ens suggereix aquesta identificació, ja que les al·lusions a la masturbació són nombroses en la seva autobiografia, per bé que mai no arriba a afirmar inequívocament que el rostre angoixat de l'oli en qüestió sigui el seu autoretrat.

Des del punt de vista psicoanalític, la masturbació està directament relacionada amb la infantesa. Resulta reveladora, en aquest sentit, l'experiència que Dalí viu a l'estiu del 1929 i que ell mateix ens relata a *Vida secreta*: «Des del moment de la meua arribada a Cadaqués vaig ésser escomès per una recuada del meu període infantil. Els sis anys del batxillerat, els tres anys de Madrid i el viatge que acabava de fer a París, tots retrocediren totalment, mentre que totes les fantasies i representacions del període de la meua infantesa van tornar a prendre victoriosament possessió del meu cervell».⁵ L'elecció de la masturbació com a tema no seria tan estranya si tenim en compte, a més, que a l'estiu del 1930 Dalí escrigué a Portlligat un poema homònim que, juntament amb els textos *L'amor*, *La cabra sanitària* i *L'ase podrit*, publicà en el seu llibre *La dona visible*,⁶ dedicat a Gala, la seva esposa i musa. Podem dir, doncs, que es tracta d'un motiu habitual en aquest període.

Al llarg de la seva vida, el pintor va defensar que la morfologia del cap de Creus havia estat el model d'aquest rostre angoixat: «En aquest indret privilegiat, gairebé es toquen la realitat i la dimensió sublim. El meu paradís místic comença a les planes de l'Empordà, l'envolten els pujols dels Albers, i arriba a la plenitud a la badia de Cadaqués. Aquest país és la meua inspiració permanent. L'únic lloc del món, també, on em sento estimat. Quan vaig pintar aquella roca que vaig titular *El gran masturbador*, no vaig fer res més que retre homenatge a un dels jalons del meu regne i el meu quadre era un cant a una de les joies de la meua corona».⁷ Treballs recents, però, l'han relacionat, molt encertadament, amb l'obra de Hieronymus Bosch (c. 1400 – c. 1516) *El jardí de les delícies*, que Dalí coneixia molt bé, ja que l'havia pogut contemplar personalment al Museo del Prado de Madrid durant la seva època d'estudiant.⁸

Centre d'Estudis Dalinians
Fundació Gala-Salvador Dalí

---

¹ «La révolution surréaliste», *Beaux-Arts Magazine* (número especial), París, 2002.

² Dalí, S., *La vida secreta de Salvador Dalí*. A: *Obra Completa, Textos Autobiogràfics 1*. Ediciones Destino / Fundació Gala-Salvador Dalí, Barcelona / Figueres, 2003, p. 648.

³ Fèlix Fanés, *La pintura y sus sombras. Cuatro estudios sobre Salvador Dalí*. Museo de Teruel, Terol, 2004, p. 68.

⁴ Rafael Santos Torroella, *La miel es más dulce que la sangre*. Barcelona, 1984, p. 55.

⁵ Dalí, S., *La vida secreta de Salvador Dalí*. A: *Obra Completa, Textos Autobiogràfics 1*. Ediciones Destino / Fundació Gala-Salvador Dalí, Barcelona / Figueres, 2003, p. 597.

⁶ Salvador Dalí, *La femme visible*. Éditions Surréalistes, París, 1930.

⁷ Dalí, S., *Confessions inconfessables*. A: *Obra Completa, Textos Autobiogràfics 2*. Ediciones Destino / Fundació Gala-Salvador Dalí, Barcelona / Figueres, 2003, p. 463.

⁸ Joaquim Yarza, *El jardín de las delicias de El Bosco*. TF Editores, Madrid, 1998, p. 51.